

Atomvåpen utgjør en latent trussel mot liv og helse, og arbeidet for å forhindre utbredelse og bruk av atomvåpen er god forebyggende medisin

Leger og atomvåpen

Det irske rockebandet U2 utga i 1983 albumet *War*, hvor sangen *Seconds* er en kritisk replikk til den overhengende faren for en atomkrig: «It takes a second to say goodbye, say goodbye/Push the button and pull the plug – say goodbye» (1). Spenningsnivået i den kalde krigen økte etter Sovjetunionens invasjon i Afghanistan i 1979. I dette klimaet ble organisasjonen International Physicians for the Prevention of Nuclear War (IPPNW) stiftet i Genève i 1980 (2). To kardiologer, amerikaneren Bernard Lown (f. 1921) og russeren Jevgenij Tsjasov (f. 1929), var initiativtakere. Organisasjonen hadde som målsetting å arbeide mot atomkrig og kjernefysisk opprustning. Den medisinske brobyggingen på tvers av politiske delelinjer fikk reell og symbolsk betydning da den offisielle dialogen mellom USA og Sovjetunionen brøt sammen i 1984. I 1985 ble organisasjonen tildelt Nobels fredspris.

Tidlig i 1980-årene var også en rekke norske leger engasjert i arbeidet for økt kunnskap og bevissthet om atomvåpen, og en norsk avdeling av IPPNW ble etablert i 1982 (3). 9.10. 2007 er det 25 år siden Norske leger mot atomvåpen (NLA) ble stiftet (4). Dette nummeret av Tidsskriftet markerer 25-årsjubileet med flere artikler om legers fredsbevarende arbeid og medisinske aspekter ved kjernefysisk stråling og atomkrig (3, 5–8). Mæland og medarbeidere viser i en historisk artikkel at leger gjennom sitt engasjement mot atomvåpen har hatt viktige kort å spille inn på den politiske arenaen (3). IPPNW nedla for eksempel mye arbeid i å formidle nøktern informasjon om konsekvensene ved en atomkrig til sentrale politikere i kjølvannet av fredsprisutdelingen. Organisasjonen bidro antakelig til at Mikhail Gorbatsjov (f. 1931) og Ronald Reagan (1911–2004) forsto at en atomkrig ikke kunne vinnes, og at det var nødvendig med gjensidige og forpliktende avtaler om nedrustning.

Kringlen diskuterer psykologiske aspekter knyttet til trusselen om en atomkrig og håndtering av atomvåpen (5). Er menneskesinnet irrganger et ytterligere faremoment? Det er flere eksempler på at stormaktene er satt i høyeste militære beredskap på grunn av menneskelig svikt (5). Historien vitner dessuten om at både politiske ledere og grupper kan handle irrasjonelt. Det økte omfanget av terrorisme er et nytt element i det sikkerhetspolitiske bildet. Det er alltid en mulighet for at atomkrig kan utløses ved et uhell, og Kringlen konkluderer i likhet med IPPNW at målet på sikt må være å forby og avskaffe atomvåpen (5). Legeforeningen har i et landsmøtevedtak besluttet å arbeide for avskaffelse av atomvåpen som ledd i det forebyggende helsearbeidet (9).

Natt til 26.4. 1986 eksploderte en av reaktorene i atomkraftverket i Tsjernobyl. Enorme mengder radioaktivitet ble sluppet ut i atmosfæren. Tsjernobyl-ulykken gjorde det tydelig for verden at kjernefysiske ulykker har globale konsekvenser. Verdens helseorganisasjon anser det som dokumentert at utslippene har forårsaket 4 000 tilfeller av kreft i skjoldkirtelen hos barn i Ukraina, Hviterussland og Russland (6). I tillegg kommer økt sykkelighet og dødelighet hos voksne samt psykologiske og sosiale konsekvenser. Konsekvensene for miljøet er også omfattende, noe vi fortsatt må forholde oss til i Norge.

En rapport fra Verdens helseorganisasjon anslår at om lag 1,6 millioner mennesker døde i år 2000 som følge av voldshandlinger (7). «Fred gir helse, men helsearbeid fremmer også fred,» har den

humanitært engasjerte Lown uttalt i et intervju i Tidsskriftet (10). Fredsarbeid kan innebære forebygging eller reduksjon av ulike former for vold eller arbeid for å styrke fred på ulike nivåer i et samfunn. Lærer leger nok om fredsarbeid? Melf etterlyser økt vektlegging av fredsarbeid og konflikthåndtering i den medisinske utdanningen og viser studiemoduler og studietilbud som kan øke legers kompetanse om fredsarbeid (7).

Det eksisterer i dag om lag 30 000 atomvåpen i verden, og det er anslått at dette er tilstrekkelig til å drepe hele klodens befolkning fem ganger. Vi befinner oss i en situasjon hvor etablerte atommakter opprettholder egne arsener mens nye stater søker å etablere atomteknologi som kan brukes til å produsere atomvåpen. Atomnedrustningen synes å ha stanset, og det ser ut til at vi beveger oss inn i en fase med kjernefysisk opprustning (3, 11). Ledelsen for *Bulletin of the Atomic Scientists* har siden 1947 brukt «dommedagsklokken» som et symbol på faren for en atomkrig. 17.1. 2007 ble viserne stilt frem til fem minutter på midnatt, hvilket er det høyeste farenivået siden 1988 (12).

Dagmar Karin Sørboe (f. 1945), «markadoktor» og tidligere vise-president i IPPNW, har skrevet: «Den sensibilisering og innlevelse i medmenneskers liv som medisinen gir oss, gjør det lettere å fatte sammenhengen mellom lokale og globale problemer» (13). Norske leger mot atomvåpen er en organisasjon som tydeliggjør slike sammenhenger og som viser at forhold utenfor helsetjenesten har avgjørende betydning for liv og helse. Organisasjonen vitner også om at man gjennom arbeid forankret i medisinsk kunnskap kan bidra i politiske beslutningsprosesser av stor samfunnsmedisinsk betydning. Rudolf Virchow (1821–1902) er kjent for å ha uttalt at politikk ikke er annet enn medisin i stort format. Legers arbeid mot atomvåpen er medisin i stort format.

Jan C. Frich
jancf@medisin.uio.no

Jan C. Frich (f. 1970) er forsker ved Allmennmedisinsk forskningsenhet, Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin, Universitetet i Oslo, lege ved Nevrologisk avdeling, Ullevål universitetssykehus og medisinsk redaktør i Tidsskriftet.

Litteratur

1. U2.com. Seconds: www.u2.com/music/lyrics.php?song=24 [16.9.2007].
2. International Physicians for the Prevention of Nuclear War. www.ippnw.org [16.9.2007].
3. Mæland JG, Osen KK, Lie M. Den ultimate forebygging – leger mot atomvåpen. Tidsskr Nor Lægeforen 2007; 127: 2558–61.
4. Norske leger mot atomvåpen. www.legermotatomvapen.no [16.9.2007].
5. Kringlen E. Atomkrig – makter vi å tenke på det utenkelige? Tidsskr Nor Lægeforen 2007; 127: 2550–2.
6. Wium P, Lund E, Reitan JB. Medisinske konsekvenser av Tsjernobyl-ulykken. Tidsskr Nor Lægeforen 2007; 127: 2564–6.
7. Melf K. Lærer leger nok om fredsarbeid? Tidsskr Nor Lægeforen 2007; 127: 2553–5.
8. Fugelli P. Pasienten Jorden. Tidsskr Nor Lægeforen 2007; 127: 2489.
9. Janbu T. Atomvåpen – fortsatt trussel mot liv og helse. Tidsskr Nor Lægeforen 2006; 126: 2999.
10. Sundar T. Legen som fikk verden til å lytte. Tidsskr Nor Lægeforen 2002; 122: 116–7.
11. Mærli MB. Kjernefysisk renessanse. Morgenbladet 20.7. 2007; 17. www.morgenbladet.no/apps/pbcs.dll/article?AID=/20070720/ODEBATT/707200019 [16.9.2007].
12. The Bulletin online. www.thebulletin.org [16.9.2007].
13. Sørboe DK. Kritisk observatør. Tidsskr Nor Lægeforen 2006; 126: 25.